

جزوه انواع فعل‌های (ماضی و مضارع)

پایه نهم

براساس کتاب فارسی سال تحصیلی

96-97

www.novin-danesh.blog.ir

مضارع

به فعل‌های جمله‌های زیر، توجه کنید:

■ پروانه اکنون به کتابخانه می‌رود.

■ شاید به دیدار شما بیایم.

■ اکنون داریم درس جدید را می‌خوانیم.

این فعل‌ها بر انجام کاری در زمان حال دلالت می‌کنند؛ از این رو، به آنها «مضارع» گفته می‌شود. فعل مضارع بر سه نوع است: **اِخباری**، **اِلتزامی** و **مستمر (جاری)**.

مضارع

◀ مضارع اخباری، بر انجام گرفتن کاری و بیان خبری در زمان حال دلالت دارد.
مانند: می خوانم.

ساخت مضارع اخباری:

شناسه	بن مضارع	نشانه
دَ	رو	می

مضارع

◀ **مضارع مستمر**، جریان انجام کاری را در زمان حال بیان می کند.

مانند: دارم می بینم.

ساخت مضارع مستمر:

شناسه	بن مضارع	نشانه		شناسه	فعل کمکی
مَ	بین	می		مَ	دار

مضارع

◀ **مضارع التزامی**، وقوع کاری را در زمان حال با تردید، شک، شرط یا آرزو بیان می کند.
مانند: شاید امروز نامه ای برایت بنویسم.

ساخت مضارع التزامی:

شناسه	بن مضارع	نشانه
مَـ	خوان	ب

■ **نکته ۱:** گاهی مضارع اخباری را به جای فعل آینده نیز به کار می برند.
مانند: **سال آینده**، چیزهای تازه تری **می خوانیم**.

■ **نکته ۲:** فعل مضارع اخباری و التزامی، گاهی بدون نشانه آغازین (**می، ب**) به کار می روند.
مانند: اگر در خانه ای **شوی**، روزگاری دراز، صفت آن **گویی**. (بشوی - می گویی)
- در پيله تا به کی، در خویشن **تنی**؟ (می تنی)

ماضی

به جمله‌های زیر، توجه کنید:

■ بیمار پاسخ خویش را یافت.

■ نصیرالدین گفت.

■ همه بی صدا خوابیده‌اند.

■ من نام تو را کوه آهن نهادهام.

در این جمله‌ها، کلمات «گفت، یافت، نهادهام و خوابیده‌اند» فعل هستند. زمان انجام این فعل‌ها مربوط به گذشته است. به فعل‌هایی که در زمان گذشته انجام شده‌اند، فعل «**گذشته یا ماضی**» گفته می‌شود. فعل ماضی اقسامی دارد:

ماضی جاری (مستمر)	۴	ماضی ساده (مطلق)	۱
ماضی بعید	۵	ماضی نقلی	۲
ماضی التزامی	۶	ماضی استمراری	۳

ماضی

◀ فعل ماضی ساده (مطلق):

به جمله‌های زیر، توجه کنید:

- نصیرالدین خندید و گفت...
- تندیس خواجه نصیر را در خیابان دیدم.

ساخت فعل ماضی ساده ← بن ماضی + شناسه	
بن ماضی	شناسه
شنید	م، ی، Ø / یم، ید، ند

فعل ماضی ساده (مطلق) آن است که در گذشته انجام شده است و از بن ماضی و شناسه فعل ساخته می‌شود.

ماضی

فعل ماضی نقلی:

به جمله‌های زیر، توجه کنید:

- دوستانم در مدرسه مانده‌اند.
- پرنده‌ها از سر شاخه‌ها، پریده‌اند.

فعل‌های «مانده‌اند و پریده‌اند» ماضی نقلی‌اند. به فعلی که در گذشته انجام گرفته و اثر آن تاکنون باقی است، «**ماضی نقلی**» می‌گویند. فعل ماضی نقلی این گونه ساخته می‌شود:

فعل ماضی نقلی	
بن ماضی + ه + (ام، ای، است، ایم، اید، اند)	
جمع	مفرد
ساخت + ه + ایم	ساخت + ه + ام
ساخت + ه + اید	ساخت + ه + ای
ساخت + ه + اند	ساخت + ه + است

ماضی

◀ فعل ماضی استمراری:

به جمله‌های زیر، توجه کنید.

■ روزها می‌گذشت و او هرچه بیشتر می‌آموخت، علاقه‌اش به دانش‌اندوزی بیشتر می‌شد.

■ پدرم بیشتر به مسافرت می‌رفت و هدیه‌های فراوانی می‌آورد.

به فعلی که در گذشته به تکرار و استمرار انجام می‌شده‌است، ماضی «استمراری» گویند. این فعل با افزودن پیشوند «می» به اول فعل ماضی ساده (مطلق) ساخته می‌شود.

فعل ماضی استمراری	
می + بن ماضی + شناسه	
جمع	مفرد
می + رفت + یم	می + رفت + م
می + رفت + ید	می + رفت + ی
می + رفت + ند	می + رفت + ∅

ماضی

◀ ماضی مستمر (جاری):

به جمله‌های زیر، توجه کنید:

- داشتم می‌رفتم که حسن آمد.
- داشت باران می‌بارید که بازی شروع شد.

در جمله‌های بالا «داشتم می‌رفتم» و «داشت می‌بارید» فعل ماضی مستمر هستند. فعلی که به جریان انجام عملی در گذشته به همراه کاری دیگر دلالت دارد، فعل «**ماضی مستمر**» نامیده می‌شود. هرگاه فعل‌های کمکی «داشتم، داشتی، داشت، داشتیم، داشتید، داشتند» را به اول ماضی استمراری بیفزاییم، فعل ماضی مستمر، به دست می‌آید.

فعل ماضی مستمر	
ماضی ساده از مصدر داشتن + ماضی استمراری فعل مورد نظر = ماضی مستمر	
مفرد	جمع
داشتم می‌نوشتم	داشتیم می‌نوشتیم
داشتی می‌نوشتی	داشتید می‌نوشتید
داشت می‌نوشت	داشتند می‌نوشتند

◀ فعل ماضی بعید:

جمله‌های زیر را بخوانید و به ساخت فعل آنها دقت کنید.

■ احمد این داستان را قبلاً خوانده بود.

■ آنها با خانواده خود به مسافرت رفته بودند.

در این جمله‌ها، «خوانده بود و رفته بودند» فعل ماضی بعید هستند.

به فعلی که در گذشته دور انجام گرفته است، فعل «ماضی بعید» می‌گویند.

فعل ماضی بعید، این گونه ساخته می‌شود:

فعل ماضی بعید			
شناسه	فعل کمکی «بود»	ه	بن ماضی فعل مورد نظر
مَ ، ی ، ϕ ، یم ، ید ، ند	بود	ه	خواند
خوانده بودیم		خوانده بودم	
خوانده بودید		خوانده بودی	
خوانده بودند		خوانده بود	

ماضی

◀ فعل ماضی التزامی:

اکنون به جمله‌های زیر، توجه کنید:

- شاید احمد از مسافرت برگشته باشد.
- شاید آوای پرنده‌ای را در سکوت جنگل شنیده باشی.
- ای کاش بارش برف را در زیر نور خورشید دیده باشید.

در جمله‌های بالا «**برگشته باشد**، **شنیده باشی** و **دیده باشید**» فعل ماضی التزامی هستند. به فعلی که در زمان گذشته با تردید، شرط و آرزو انجام شده باشد، فعل «**ماضی التزامی**» گفته می‌شود. فعل ماضی التزامی این گونه ساخته می‌شود:

فعل ماضی التزامی	
بن ماضی فعل مورد نظر + ه + فعل کمکی «باش» + شناسه	
گفته باشم	گفته باشیم
گفته باشی	گفته باشید
گفته باشد	گفته باشند